

Анатолій Боровик

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАРОДНОЇ ОСВІТИ ЗА ЧАСІВ КЕРІВНИЦТВА С. І. ВОРОБІЙОВА

У статті мова йде про початковий етап радянського реформування педагогічної освіти у м. Чернігові та роль у цьому процесі керівника Чернігівського інституту народної освіти С. І. Воробйова

Ключові слова: С. І. Воробйов, ректор, Чернігівський інститут народної освіти, соціальне виховання, навчальні плани.

Сергій Іванович Воробйов (1884 – 1942 рр.) у липні 1916 р. став першим викладачем новоствореного Чернігівського учительського інституту, а у січні 1919 р. – обраний його директором. Він відомий педагог-організатор не лише на Чернігівщині, а й за її межами. Саме на долю цієї людини випав складний період радянської реорганізації навчального закладу, спочатку – до педагогічного інституту, а згодом – до інституту народної освіти. Проте його життєвий шлях, багатогранна педагогічна діяльність не знайшли належного висвітлення в історичній літературі. Дана стаття має на меті певною мірою заповнити цю прогалину.

Народився він 6 липня 1884 р. у м. Ніжині Чернігівської губернії у сім'ї народних учителів. Його батьки походили із селян Мінської губернії. Початкову освіту отримав у Ніжинському двокласному училищі і продовжив навчання у гімназії. Вищу педагогічну освіту здобував у Ніжинському історико-філологічному інституті. Трудову діяльність розпочав у 1911 р. учителем російської мови та історії другої Кубанської учительської семінарії (станція Полтавська), де пропрацював чотири роки. У 1915 р. розпорядженням попечителя Кавказької навчальної округи був переведений на посаду учителя Нальчицького реального училища.

У 1916 р. розпорядженням попечителя Київської навчальної округи був призначений учителем російської мови і літератури у новостворений Чернігівський учительський інститут. Крім роботи в інституті у 1916–1917 н. р., керував практичними заняттями з російської мови у приватній жіночій гімназії Н. Заостровської. У 1917–1918 н. р. працював викладачем на педагогічних курсах, а у 1918–1919 н. р. лектором з мовознавства і російської літератури на дворічних педагогічних курсах, організованих губернським земством.

Адміністративною роботою почав займатися з січня 1919 р., коли педагогічною радою інституту був обраний директором інституту, а також виконував обов'язки голови педагогічної ради. З часу встановлення радянської влади у м. Чернігові брав участь у роботі губернського відділу народної освіти. Спочатку очолював комісію з реорганізації учительського інституту у педагогічний, а потім у 1920 р. займав посаду завідувача губернського відділу соціального виховання, а згодом у 1921 р. – завідувача губернського відділу професійної освіти [1, арк. 4–5 зв.].

Із встановленням радянської влади у м. Чернігові відбулася реорганізація педагогічних навчальних закладів. На основі вивчення досвіду організації освіти у Петрограді та Москві комісія губернського відділу освіти на чолі з С. І. Воробйовим

© Боровик Анатолій Миколайович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка.

та з участю представників Чернігівського і Глухівського учительських інститутів й представників учительських семінарій вирішили учительські інститути реформувати у педагогічні. 14 вересня 1919 р. проект реформи інститутів був поданий на розгляд ради робітничої і селянської оборони України, він був затверджений нею. Внаслідок цього у Чернігові з вересня 1919 р. почав працювати педагогічний інститут [2, с.388].

Саме у цей час він змінив і місце свого перебування – перейшов з будівлі колишнього дворянського пансіону-притулку (зруйнованого в роки війни на валу) до приміщення колишнього реального училища (нині будівля кооперативного технікуму), яке у зв'язку з реорганізацією структури навчальних закладів припинило свою діяльність. Будівля була двоповерховою, з напівпідвальним поверхом. Загальна площа приміщень становила 1311 кв. саж. Але для інституту передали лише «часть нижнього этажа», тобто не всю будівлю.

Дуже насичений графік роботи, який був у директора педагогічного інституту С.І.Воробйова протягом 1919 р., пов'язаний з вирішенням господарських питань, приводить до різкого погіршення його стану здоров'я. 16 жовтня Сергій Іванович подає заяву до педагогічної ради як вищого колегіального органу навчального закладу. У ній він вказує на те, що потребує тривалого лікування «свого крайне расстроенного здоровья» і попросив надати йому річну відпустку без збереження заробітної плати [3, арк.43]. Лікувався директор у м. Азові до червня 1920 р. У період відсутності С.І. Воробйова обов'язки голови педагогічної ради виконував Сергій Аркадійович Неаполітанський, учитель фізики і математики Варшавської гімназії, яка була евакуйована на період Першої світової війни до м. Чернігова. Із серпня 1917 р. він працював і в учительському інституті викладачем.

У березні 1920 р. перша Всеукраїнська нарада працівників освіти схвалила проект реформування системи народної освіти. У відповідності з її рішеннями Народний Комісаріат освіти у травні 1920 р. видав тимчасову інструкцію про політику Радянської влади в галузі народної освіти, а в червні – наказ про організацію єдиної трудової школи. У галузі вищої освіти інструкція вимагала від місцевих органів народної освіти вирішити питання про створення радянських інститутів народної освіти для підготовки учителів відповідно до основних вимог української радянської школи [4, с. 11]. Таким чином педагогічні інститути з цього часу стали називатися інститутами народної освіти. Зміни стосувалися студентів перших курсів, а старшокурсники повинні були завершувати навчання за попереднім навчальним планом.

З поверненням до м.Чернігова С.І. Воробйову довелося знову вирішувати складні господарські питання. Напередодні 1920–1921 навчального року, а саме 29 липня 1920 р., на засіданні ради педагогічного інституту постало питання про помешкання для інституту, адже одного поверху в існуючому приміщенні не вистачало для навчальних потреб. Підтримали викладачів студенти, які на своїх зборах прийняли «пожелание добиваться предоставления для института отдельного помещения». Зборами студентів було також запропоновано передати навчальному закладу будівлю колишньої чоловічої гімназії або ж добиватися, щоб вся будівля, в якій вони мешкають, була передана інституту [5, арк. 38].

Звернення викладачів та студентів не було проігнороване органами місцевого самоврядування. До початку навчального року всю будівлю колишнього реального училища передали інституту для навчальних потреб. Проте розпочати навчальні заняття з вересня місяця було неможливо в зв'язку з «неудовлетворительным состоянием здания». Тому рада педагогічного інституту 4 вересня 1920 р. вирішила перенести початок навчальних занять на 1 жовтня, а у вересні провести хоча б «поверхностный ремонт» [6, арк.44].

Восени 1920 р. Чернігівський інститут був трансформований у Чернігівський інститут народної освіти. При ньому відкрите так зване основне відділення, завданням якого стало заповнити прогалини у підготовці вступників до інституту та сприяти їхньому політичному вихованню [7, арк.6]. Чернігівський інститут народної освіти в 1920-1921 навчальному році функціонував у складі трьох відділень: суспільно-гуманітарного, природничо-географічного і фізико-математичного. В освітньому

закладі існували наступні курси: основний курс, другий, третій і четвертий курси. Основне відділення було загальним для всіх спеціальностей, а починаючи з другого курсу, здійснювалась спеціалізація за трьома зазначеними напрямками [8, арк.8].

15 вересня 1920 р. педагогічна рада інституту провела вибори ректора, на яких обрали С.І.Воробйова [9, арк.52 зв.]. Цього ж дня педрада обирала і викладачів. На кафедри фізико-математичного відділення подали 21 заяву претендентів на викладацькі посади, обраними були 14 викладачів. До словесно-історичного відділення подали заяви 29 претендентів – обраними стали 24 [10, арк. 49-50].

18 вересня 1920 р. на засіданні ради інституту оголошений статут ІНО, прийнятий Радою вищих педагогічних шкіл. В ньому, зокрема, вказувалося, що на чолі кожного інституту стоїть рада, до складу якої входили усі відповідальні працівники інституту, вчителі зразкової школи, підготовчої групи і представник від губернського відділу народної освіти. Студенти обирали до ради своїх представників в кількості $\frac{1}{4}$ від наявного її складу і не мали права займати оплачуваних посад в інституті. Рада наглядала за навчальним процесом, адміністративним й господарським життям, обирала зі свого складу голову й секретаря терміном на два роки, затверджувала кошторис і діловодство, обирала педагогічний персонал, бібліотекаря і лікаря, розробляла правила прийому та відрядження студентів [11, арк.51]. Вона скликалась не менш, ніж двічі на триместр. Усі справи вирішувалися шляхом голосування. Рада організовувала ревізійну комісію і правління інституту. Головою і секретарем правління були голова і секретар ради інституту. До компетенції останньої також входили: підготовка порядку денного засідань, нагляд за господарством, своєчасним отриманням коштів, контроль за використанням фінансів, майна, здійсненням зносин з урядовими інституціями. Правління повинно було контролювати виконання рішень ради, ведення господарських і адміністративних справ інституту, складання кошторису, наймання та звільнення технічних працівників. Ревізійна колегія складалась з чотирьох осіб: з представників відповідальних працівників, службовців, технічних робітників інституту та губнаросвіти [12, арк.51зв].

На цьому ж засіданні було обрано деканом словесно-історичного відділу П. Федоренка, секретарем – П. Смолічева, на природничо-географічному відділі деканом обрано Є. Горського, секретарем – В. Голубчик; на математичному відділі деканом – С. Неаполітанського, секретарем – Б. Руткевича [13, арк.53].

8 грудня 1921 р. на засіданні ради ЧІНО було розглянуто положення про вищі навчальні заклади України. На підставі останнього необхідно було створити бюро ІНО замість існуючої раніше президії. Також на розгляд ради С.Воробйов подав клопотання про звільнення його від керівництва інститутом. Рада ухвалила рішення про прийняття положення до виконання. Було організовано бюро ІНО у складі виконуючого обов'язки ректора С. Воробйова, політкомісара М. Дороновича, проректора Д. Заушкевича, декана словесно-історичного відділення П. Федоренка, декана фізико-математичного відділення Б. Руткевича, декана природничо-географічного відділення Є. Горського, завідувача підготовчого відділення факультету соціального виховання О. Поски і О. Шушківського. Прохання С. Воробйова про звільнення його від обов'язків ректора ЧІНО відхилили [14, арк.86].

Дуже складно переживав інститут зимові морози. Парове опалення не працювало і тому доводилось будувати в навчальних кімнатах металеві грубки. Разом з тим губернський відділ освіти для інституту виділив всього 10 кубічних метрів дров. Отопити аудиторії за таких умов стало просто неможливо. Температура в кімнатах була мінусовою. Тому в січні і половині лютого місяця навчання не проводилось [15, арк.32]. Це й було однією з причин того, що С. Воробйов не міг вирішити складні господарські питання і прохав раду про звільнення його від обов'язків ректора.

Чергова реорганізація у системі педагогічної освіти відбулась 4 жовтня 1921 р., коли на засіданні ради ЧІНО ухвалено рішення про організацію при інституті факультету соціального виховання (факсоцвиху) [16, арк. 80]. У Наркоматі освіти України вважали, що тільки той, «хто добре володіє педагогічними знаннями і глибоко знає психологію дитини, може бути справжнім учителем» [17, с.34]. 13 січня 1922 р. в

інституті обрано комісію, якій було доручено розробити план переходу до факсоцвиху. До складу комісії увійшли С. Воробйов, П. Федоренко, Б. Руткевич, Г. Холодний, Є. Горський, Д. Товстоліс і Д. Заушкевич [18, арк.1]. Рішенням ради Чернігівського ІНО заняття на першому курсі факсоцвиху мали розпочатись 1 вересня 1922 р. За період до 1-го вересня необхідно було здійснити підготовчу роботу – розробити навчальний план факсоцвиху, програми і розподілити навчальне навантаження між викладачами [19, арк.17].

28 лютого 1922 р. на засіданні бюро ЧІНО прийняли рішення включити до складу бюро Чернігівського ІНО ректора, політкомісара, секретаря бюро, проректора, декана факультету соціального виховання. Зберігались посади секретаря факсоцвиху і трьох секретарів факультетських комісій, вісім завідувачів кабінетами і лабораторіями, чотири лаборанти, лікаря, завідувача бібліотекою і двох його помічників, завідувача політичною читальнею, наглядача будівлі та чотирьох служителів [20, арк.9].

З переходом до нового штату скорочувались посади завідувачів відділеннями: словесно-історичного, фізико-математичного, природничо-географічного і підготовчого [21, арк. 9 зв.]. Основне відділення ліквідоване і перетворене у підготовче відділення до вступу на перший курс факультету соціального виховання [22, с.13]. Завідувачем профосу було призначено викладача П. Федоренка, секретарем профосу Б. Руткевича, секретарем факсоцвиху О. Шушківського. Секретарями факультетських комісій призначені: В. Голубчик – природничо-географічного, Б. Буткевич – фізико-математичного, О. Поска – словесно-історичного [23, арк.9 зв.].

У зв'язку зі змінами навчальних планів з 1 вересня 1923р. відбулось значне скорочення викладачів. Викладачів Б. Шевельова, І. Красовського, А. Васера звільнено за відсутності дисциплін, які вони викладали, в нових навчальних планах. Б. Роскошного скоротили з огляду на те, що всі соціально-економічні дисципліни мали «бути об'єднані в руках партійного лектора т. Щербакова». О. Шульц звільнявся від викладання німецької мови, оскільки не мав «відповідного освітнього цензу». Е. Васер та С. Дрождін скорочені через «недбале відношення до своїх обов'язків». Взагалі було звільнено 8 викладачів та 3 лаборантів [24, арк.3].

Чернігівський ІНО у 1922–1923 навчальному році проводив заняття за навчальним планом факсоцвиху перехідного типу «С» зі спеціалізацією з 2-го року навчання. Існував один факультет соціального виховання з трирічним терміном навчання. На першому курсі навчання здійснювалось за універсальною програмою, а починаючи з другого курсу (IV триместру), окрім обов'язкових соціально-виховних предметів, які становили приблизно 40% усіх предметів, студенти мали змогу обирати собі спеціалізацію, відповідно до своїх уподобань: словесно-історичну, природничо-географічну або фізико-математичну [25, арк.83].

У 1923–1924 рр. у ЧІНО почав втілюватись навчальний план факсоцвиху типу «Б», адже для впровадження в життя факсоцвиху типу «А» потрібна наявність великої кількості викладачів високої кваліфікації. Спеціалізація відбувалася тільки на останньому році навчання [26, арк.1]. Загалом же, організовуючи факсоцвих типу «Б», керівництво Чернігівським ІНО ставило собі за мету не лише підготувати викладачів з окремого комплексу однорідних дисциплін, але також проводило підготовку педагогічних працівників з організації виховання дитячого колективу як у трудових школах, так і у дитячих будинках. Керівництво ІНО вважало, що факсоцвих типу «Б», зорієнтований головним чином на школу, може з успіхом готувати і працівників дитячих будинків. У 1924–1925 навчальному році ЧІНО продовжив роботу як факсоцвих типу «А», вже без спеціалізації [27, арк.1]. Навчальні дисципліни, які викладалися на той час в ЧІНО, були поділені на три цикли: соціально-економічний, соціального виховання і виробничий [28, арк.21].

С. І. Воробйову як директору навчального закладу, крім щорічних реорганізацій, довелося проводити радянський етап українізації інституту. Адже, як нам відомо, перший її етап розпочався ще у вересні 1917 р. Питання українізації ЧІНО особливо гостро постало в 1923–1924 навчальному році. У протоколі засідання правління і бюро ЧІНО з приводу цього зазначалося, що українізації вимагав увесь хід радянського

будівництва в Україні. Українська мова ставала могутнім знаряддям комуністичної освіти робітничо-селянських мас України [29, арк.3].

Комісія з українізації ІНО розробила відповідний план. Він затверджений правлінням інституту й надісланий до Наркомату освіти [30, арк.129]. Для кожного вищого навчального закладу було встановлено термін «цілковитої українізації» [31, с.165]. Згідно з планом Головпрофосу, українізація Чернігівського ІНО мала завершитись у 1925–1926 н.р. Проте остаточний термін її запровадження відклали на початок 1926–1927 академічного року [32, арк.129]. Але і даний термін не було дотримано.

У період управління інститутом С. І. Воробйовим поряд з традиційними лекціями проводилися семінарські, практичні та лабораторні заняття. Крім того, студенти виконували письмові роботи – твори і реферати з педагогіки, історії і філософських дисциплін. Практичні завдання студенти виконували переважно на природничо-географічному і фізико-математичному відділеннях. Лекційний метод переважав на словесно-історичному відділенні, а з суспільно-гуманітарних дисциплін студенти писали реферати.

Однією з важливих складових діяльності інституту була педагогічна спрямованість. З 1920 р. починає формуватися цикл педагогічних дисциплін у педвузах Радянської України. У 1921 р. вони увійшли до першого навчального плану для педагогічних вузів. Попри спроби створити єдиний план загально-педагогічної підготовки, остання й далі характеризувалась багатопредметністю й спрямованістю на підготовку педагогів широкого профіля. Зміст її постійно вдосконалювали, вводили предмети, що згодом лягли в основу курсу «Основи педагогічної майстерності» [33, с.148].

Для проведення педпрактики за педвузами були закріплені трудові школи. У 1921 році студенти IV курсу Чернігівського ІНО усіх відділень відвідували уроки в дослідній трудовій школі при інституті. Вони складали звіти про відвідані ними уроки, готували конспекти пробних уроків, розробляли методичний матеріал, проводили самостійні пробні уроки з російської та української мов, історії, природознавства, географії, математики і фізики [34, арк.89].

У цей час відбувається становлення двох основних форм педпрактики: пасивної – вивчення дитячих установ, спостереження за педагогічним процесом у школі та активної – засвоєння методик окремих предметів й використання їх на практиці. Студенти мали провести пробні і показові уроки та брати участь у виховній роботі як класні керівники та вихователі. Педвузи отримували від Наркомату освіти різноманітні інструкції з організації педпрактики. Вони передбачали вивчення трьох тем: 1) внутрішньої організації дитячих закладів; 2) праці, відпочинку, розваг; 3) зв'язку дитячих закладів з навколишнім життям. Значна увага приділялася експериментальному обстеженню дітей, антропометричним вимірам у рамках курсу «Педологія» [35, с.107].

Бібліотека ЧІНО займала три кімнати. На той час у ній налічувалось 20000 томів книг. Частина книжок, необхідних для семінарських занять із соціального виховання, марксознавства, історії України, історії культури та інших дисциплін, розміщувалася в особливій кімнаті, відведеній для цієї роботи. Книги, виділені для семінарських занять, а також ілюстровані видання, словники, довідники можна було використовувати лише у приміщенні бібліотеки [36, арк.62].

У першій половині 20-х років діяльність інститутів народної освіти проходила у тяжких умовах: незадовільною була навчально-матеріальна база, не вистачало кваліфікованих викладачів, підручників, навчальних посібників, гуртожитків, їдалень. Тому Наркомос проводив скорочення та об'єднання деяких інститутів. Припинив свою діяльність у 1923 році Глухівський ІНО [37, с.62]. Усе його навчальне обладнання передавалося для зміцнення Чернігівського та Ніжинського ІНО. Студентів ліквідованого Глухівського інституту перевели до Чернігівського та Ніжинського ІНО.

Радянська система освіти у 20-ті рр. передбачала створення нової системи підготовки і перепідготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників. На

початку 20-х рр. кадровий корпус установ професійної освіти формувався шляхом залучення викладачів «старої школи». З метою оновлення професорсько-викладацького складу вузів України Раднарком УСРР 18 травня 1919 р. прийняв декрет «Про деякі зміни в складі устрою державних учбових закладів УСРР» [38, с.49].

До прийняття нового положення про вищі школи України Рада Народних Комісарів вирішила:

1. Усі іспити на одержання наукового ступеня скасувати.
2. Усі наукові ступені й звання, а також усі пов'язані із цими ступенями переваги й права скасувати. Членів кафедр заміщувати за конкурсом, а кандидатами на посади можуть бути всі громадяни республіки.
3. Усі особи, які ведуть викладання у вищих навчальних закладах, носять загальну назву викладачів, усі інші назви були скасовані [39, с.125].

Діяв вищезгаданий декрет аж до 13 січня 1934р., коли вчені ступені й звання були введені в СРСР за рішенням РНК СРСР «Про учені ступені та звання» [40, с.126].

Питання щодо покращення якісного складу лекторів Чернігівського інституту виникло у студентському середовищі ще в серпні 1920 р. Рада студентів підготувала заяву до ради педагогічного інституту з проханням відрядити до міст Києва і Харкова представників рад інституту і студентства з метою «привлечення в інститут лекторських сил». Бажано було запросити викладачів вищої кваліфікації. 12 серпня 1920 р. рада інституту вирішила відрядити обраного радою студентів О.Захаренка до Києва і Харкова, викладача Н. Чиркова до Києва та С. Воробйова до Харкова з метою оповіщення «лекторських сил» цих міст про конкурс на викладацькі посади, що мав відбутись у вересні 1920 р. [41, арк.42-43].

Проте дані поїздки не дали бажаних результатів. Згоди на переїзд ніхто не давав. Погоджувались лише на тимчасовий переїзд (2-3 місяці) за умов «забезпечення квартирою, столом і платнею» [42, арк.53].

Академічне навантаження викладачів на той час складалось із різних видів робіт. Так, наприклад, у С. І. Воробйова тижневе навантаження було 36 годин, з них – 12 год. – лекційних, 3 год. – робота у педагогічній раді, 18 год. – робота у засіданнях президії інституту та 3 год. – робота у методичній конференції. У викладачів, крім годин за проведення навчальних занять, враховувались також години за «технічну підготовку до уроків», за завідування лабораторією чи кабінетом, за проведення контрольних робіт, за участь у засіданнях комісій і навіть за участь у роботі хору [43, арк.4].

За партійним складом майже всі викладачі були безпартійними. Так, на 1 липня 1922 р. з 38 штатних і викладачів, які працювали за сумісництвом, лише двоє мали партійні квитки. Це подружжя Емілія та Аполії Васерів, які мали французьке громадянство і були членами французької республіканської партії [44, арк.103–107]. З введенням інституту політкомісарів з'явилося і представництво у викладацькому складі представників КП(б)У.

У 1924 р. сталися зміни у керівництві інституту. За постановою Головпрофосвіти Наркомосу С.Воробйова було звільнено з посади ректора. На його місце було призначено В.Щербакова, який з вересня 1923 р. працював викладачем історичного матеріалізму та політкомісаром ЧІНО.

У подальшому Сергій Іванович продовжував працювати в інституті на різних посадах: завідувача кафедри, завідувача навчальною частиною, декана факультету соціального виховання. З початком Великої Вітчизняної війни йому було доручено займатись евакуацією архівних документів інституту. Всіх викладачів і співробітників було звільнено з роботи, значну частину чоловіків-викладачів та студентів мобілізували до армії. У приміщенні інституту (колишнє приміщення духовної семінарії) з перших днів війни розгорнуто військовий шпиталь, а сам навчальний заклад перебазувався до колишнього приміщення реального училища по вул. К. Маркса, 5, де впродовж кількох днів йшла підготовка архіву до евакуації. Основну частину документів та канцелярію було перевезено до клубу первинної обробки шерсті. Проте через нестачу вагонів їх так і не вивезли до Бухари.

За спогадами доньки Сергія Івановича, 23 серпня 1941 р. Чернігів зазнав значного

бомбардування, місто запалало з усіх боків. Навчальний корпус, житлові будинки викладачів та співробітників, що знаходились на території інституту, були знищені. В одному із флігелів, що знаходився на території колишнього семінарського саду, мешкала сім'я Воробйових. Під час бомбардування Сергія Івановича вдома не було, в будинку залишались дружина і дві жінки-родички. Вони встигли сховатись у бомбосховищі. Ворожий снаряд влучив у самісінький будинок, на місці якого утворилась вирва. Жінок від побаченого охопила паніка і вони, не дочекавшись Сергія Івановича, вирішити терміново виїхати з Чернігова. Коли С.І. Воробйов повернувся додому, то побачив замість будинку велику яму. Він зрозумів, що в нього немає ні домівки, ні сім'ї і залишив Чернігів з впевненістю, що його родини серед живих немає. Та якою ж була радість, коли рідні його знайшли у м. Бухарі.

В евакуації у м. Бухарі він продовжував викладати російську мову і літературу, перебуваючи на посаді старшого викладача у місцевому педагогічному інституті. Давалося взнаки пережитого, часто турбувало серце. Помер Сергій Іванович від серцевого нападу у м. Бухарі 27 лютого 1942 р., де і похований. Газета «Красная Бухара» 6 березня 1942 р. опублікувала некролог. У ньому говорилося, що протягом тридцяти років С.І. Воробйов працював на освітянському фронті, навчаючи і виховуючи тисячі людей. Працюючи в педвузах СРСР більше двадцяти років, С.І. Воробйов брав активну участь у підготовці багатьох сотень радянських учителів. Як висококваліфікований спеціаліст, чесно і добросовісно працював над підготовкою педагогічних кадрів, слугуючи сам зразком чуйного і відданого справі педагога.

Таким чином на долю керівника інституту С.І. Воробйова випали складні реформи педагогічної освіти перших років радянської влади. Не завжди розуміючи причини непередбачених, частих змін в освітянській політиці, незначне матеріальне забезпечення навчальних закладів, часті непорозуміння з органами місцевого самоврядування у вирішенні господарських питань приводили до бажання С.І. Воробйова залишити керівну посаду й працювати викладачем інституту. Проте на всіх посадах, де довелося працювати Сергію Івановичу протягом 25 років у Чернігівському педвузі, він професійно виконував свої обов'язки й заслужив авторитет і повагу в своїх колег і студентів.

1. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 166, оп. 12, спр. 1314, 8 арк.
2. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Чернігівська область. – К.: Знання України, 2012. – 419 с.
3. Держархів Чернігівської обл, ф. Р-608, оп.1, спр. 70, 104 арк.
4. Півстоліття невтомної праці: Нарис історії Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка. – К., 1966. – 100 с.
5. Держархів Чернігівської обл, ф. Р-608, оп.1, спр.78, 88 арк.
6. Там само.
7. Там само, спр. 106, 87 арк.
8. Там само.
9. Там само, спр. 78, 88 арк.
10. Там само.
11. Там само.
12. Там само.
13. Там само.
14. Там само.
15. Там само, спр. 106.
16. Там само, спр. 78.
17. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта України: історія, досвід, уроки (1917 – 1985 рр.). – К., 1992. – 196 с.
18. Держархів Чернігівської обл, ф. Р-608, оп.1, спр. 105, 20 арк.
19. Там само.
20. Там само.

21. Там само.
22. Півстоліття невтомної праці: Нарис історії Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка. – К., 1966. – 100 с.
23. Держархів Чернігівської обл, ф. Р-608, оп.1, спр. 105, 20 арк.
24. Там само.
25. Там само, спр. 125, 187 арк.
26. Там само, спр. 412, 30 арк.
27. Там само
28. Там само, спр. 166, арк.
29. Там само, спр. 175, 65 арк.
30. Там само, спр. 165, арк.
31. Майборода С.В. Державне управління вищою освітою в Україні: структура, функції, тенденції розвитку (1917 – 1959 рр.). – К., 2000
32. Держархів Чернігівської обл, ф. Р-608, оп 1, спр.165, арк.
33. Дем'яненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителів у вищих закладах освіти України в ХІХ – поч. ХХ ст. // Педагогіка і психологія. – 1998. – №4. – С. 148
34. Держархів Чернігівської обл, ф. Р-608, оп 1, спр.125, 187 арк.
35. Дем'яненко Н.М. Педагогічна практика в педвузах України 20-х років // Педагогіка і психологія. – 1995. – №2. – С. 107.
36. Держархів Чернігівської обл, спр. 125, 187 арк.
37. Майборода В.К. Особливості розвитку системи вищої педагогічної освіти в УРСР (1917 – 1941 рр.) // Український історичний журнал. – 1990. – №11.
38. Вища школа Української РСР за 50 років. В двох частинах (1917 – 1967 рр.). Ч. I (1917- 1945 рр.) – К., 1967.
39. Майборода С.В. Державне управління вищою освітою в Україні: структура, функції, тенденції розвитку (1917 – 1959 рр.). – К., 2000.
40. Там само.
41. Держархів Чернігівської обл, ф. Р-608, оп 1, спр.78, 88 арк.
42. Там само.
43. Там само, спр. 70, 104 арк.
44. Там само, спр. 108, 135 арк.

В статье речь идет о начальном этапе советского реформирования педагогического образования в г.Чернигове и роли в этом процессе руководителя Черниговского института народного образования С. И. Воробйова.

Ключевые слова: С. И. Воробйов, ректор, Черниговский институт народного образования, социальное воспитание, учебные планы.

The article deals with the initial stage of a Soviet reforming of a teaching education in Chernihiv and a role of Serhiy Vorobyov, the head of Chernihiv Institute of Public Education, in this process.

Keywords: Serhiy Vorobyov, principal, Chernihiv Institute of Public Education, social upbringing, curricula.